

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД
У ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ:
ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

27 ТРАВНЯ 2021 РОКУ

УДК 159. 923 (082)
Ц 60

Цілісний підхід у психології особистості: особливості теорії та практики. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції.
Кропивницький: ФОП Піскова М.А., 2021. 82 с.

У збірці представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Цілісний підхід у психології особистості: особливості теорії та практики». Висвітлюються актуальні проблеми теорії, методики та практики психології становлення особистості в сучасному суспільстві. Збірка адресована фахівцям і всім, хто цікавиться сучасною психологією.

Редакційна колегія:

Михида С.П. – доктор філологічних наук, професор, м. Кропивницький
Гейко Є.В. – доктор психологічних наук, професор, м. Кропивницький
Турбан В.В. – доктор психологічних наук, професор, м. Київ
Мельничук І.Я. – кандидат психологічних наук, доцент, м. Кропивницький
Хасанова О.М. – лаборант кафедри практичної психології, м. Кропивницький

Всі тези представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність матеріалів автори безпосередньо несуть відповідальність.

УДК 159. 923 (082)

Савелюк Наталія Михайлівна
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
доктор психологічних наук,
професор кафедри психології

РЕЛІГІЙНІСТЬ ЯК ЯКІСТЬ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО І СОЦІАЛЬНОГО В ЦІЛІСНІЙ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Особистість – це складна, соціально набута, системна якість людини, яка в умовах щоденної життєдіяльності та життєтворчості «обростає» рисами конкретної індивідуальності. Проблема поєднання цих «живих» рис, пульсуючих на гранях індивідуальної екзистенції, із зазвичай відчуженими, абстрактними, далекими від реальних потреб індивідуальності запитами соціальної спільноти, супроводжує людину упродовж усього її життя. І якщо таке поєднання є неповним, штучним, формальним, то саме це можна розглядати як сутнісний чинник різноманітних особистісних деформацій та девіацій. Натомість саме релігійність – тисячоліттями апробований ціннісно-смысловий «місток» морально релевантної гармонізації індивідуального та соціального вимірів функціонування людини.

Викладення основного матеріалу. У сучасній українській науці, поряд із такими класичними аспектами вивчення релігійності, як релігієзнавчий (Ю. Кришталь, Г. Кулагіна-Стадніченко, Л. Филипович, К. Якуніна та ін.), філософський (Ю. Борейко, Н. Венцель та ін.), народознавчий (Г. Бондаренко, В. Дяків та ін.) та історичний (О. Боруцька, Н. Буланова, Ю. Смольников та ін.), активно також досліджуються соціологічні (С. Карасьова, І. Мигович Н. Пивоварова та ін.), культурологічні (М. Мельничук, О. Соболева та ін.), політологічні (В. Носенко, С. Шаправський та ін.), економічні (І. Лантух, Ю. Медведева та ін.) та психологічні (М. Паращевін, Г. Свідерська, І. Чанчиков, М. Ярощук та ін.) її виміри.

Зокрема, з точки зору релігієзнавства, релігійність – це критерій релігії та складна система. Як суб'єктивний феномен, вона є двоякою: має як колективну якість, що дає змогу уникнути надмірної абсолютизації власного «Я» людини, так і психологічні властивості певної конкретної індивідуальності, які передбачають специфічні стани та еманации її «душі» [4, с. 275].

У соціології релігії досліджуване поняття майже аналогічно розглядається як певна індивідуальна або колективна якість, що, відповідно, є проявом релігії в індивідуальній або колективній свідомості та життєдіяльності, а також як певний психічний стан окремих суб'єктів, спільнот, більших соціальних груп, характерною ознакою якого є віра в надприродне та потреба у відправі релігійного культу [1, с. 143].

У сучасній психології релігії релігійність визначається як, наприклад, соціально-психологічна характеристика особистості, що реалізується у повсякденній поведінці та проявляється у суб'єктивному відображенні, засвоєнні та інтерпретації елементів певної релігії, прийнятті релігійних цінностей та смислів, особистісному ставленні до того, що людина розглядає як трансцендентне [2, с. 89].

У власному емпіричному дослідженні як один з основних ми використали «Тест для визначення структури індивідуальної релігійності» Ю. Щербатих. Спільно з І. Мягковим та М. Кравцовою, автор методики під релігійністю розуміє певний рівень прихильності індивіда до конкретної конфесії [3, с. 69–72]. Сформована на засадах добровільності та поінформованої згоди вибірка включає 539 осіб різного віку (від 17 до 73 років) з різних регіонів Західної України та з різним соціальним статусом (здобувачі вищої освіти, працюючі особи, безробітні, пенсіонери).

Отримані кількісні показники за тестом були піддані процедурі факторного аналізу (за допомогою програми SPSS, версія 17.0). За основу взято метод головних компонент і використано варімакс-обертання первинної факторної структури. Далі до уваги при інтерпретації факторів бралися тільки ті шкали, показники факторних навантажень яких більші за 0,4.

За результатами факторного аналізу виокремлено 12 факторів, значущих за критерієм Кайзера. Разом вони охоплюють 55,97 % дисперсії даних. Згідно із критерієм відсіву («кам'янистого насипу») Р. Кеттелла найбільш значущими серед них є перші два – «Втіха для душі від Творця на тому Світі» та «Щире життя за християнськими Заповідями».

F 1 (14,12 % дисперсії) – **«Втіха для душі від Творця на тому Світі»**: «Сподіваюся на вищу справедливість, коли добро буде нагороджене, а зло покаране» (0,64); «Вірю в існування безсмертної душі, яка не руйнується після фізичної смерті людини» (0,60); «Всесвіт не міг з'явитися сам по собі, й цілком імовірно, що його хтось створив» (0,57); «Спостерігаючи гармонію та досконалість земної природи, доходжу думки, що за цією досконалістю перебуває Творець» (0,50); «Допускаю існування поряд з дійсним світом іншого світу – особливого, непізнаного, який не можна відчувати безпосередньо» (0,48); «Релігія є кращою втіхою для звичайної людини в її горі та бідах» (0,45).

F 2 (7,09 % дисперсії) – **«Щире життя за християнськими Заповідями»**: «Керуюся у своєму житті Заповідями з Євангелія» (0,69); «Дотримання посту – це дещо більше, ніж просто оздоровча дієта» (0,63); «Я – людина, котра щиро вірить» (0,56); «Відчуваю внутрішню потребу відвідувати церкву» (0,55); «Віра дає відповідь на основні питання, які хвилюють» (0,48).

Цікавим також є порівняльний аналіз особливостей осмислення власної релігійності респондентами з підгруп із різними рівнями релігійної активності (визначеними статистично за допомогою психодіагностування).

Так, на найвищому рівні релігійності суб'єктивна згода із твердженням **«Релігійність є базовою властивістю людини»** статистично значуще (при $p = 0,05$) прямо корелює із прийняттям наступних шкал методики: «Релігія є кращою втіхою для звичайної людини у її горі та бідах» ($r = 0,33$), «Віра дає мені відповідь на основні питання, що хвилюють» ($r = 0,30$), «Можу керуватися у своєму житті наступними рядками з Євангелія: Любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто проклинає вас, і моліться за тих, хто ображає вас» ($r = 0,28$), «Спостерігаючи гармонію та досконалість земної природи, приходжу до думки, що, можливо, за цією досконалістю стоїть Творець» ($r = 0,21$), «Доля людини наперед визначена на небесах, і вона не в силах її змінити» ($r = 0,20$), «Відчуваю внутрішню потребу відвідувати церкву» ($r = 0,18$); а негативно корелює – з «Погоджуюся з думкою атеїстів, що незнання підтримує віру в Бога, а знання руйнує її» ($r = -0,30$).

Натомість на найнижчому рівні релігійної активності те ж саме твердження прямо корелює тільки із двома пунктами тесту: «Вірю в телепатію – передавання думок на відстані від однієї людини до іншої» ($r = 0,23$), «Вважаю, що якщо під час молитви поставити свічку, в молитви більше шансів бути почутою Богом» ($r = 0,19$).

Встановлені статистично значущі кореляції ($p = 0,05$) ще одного дуже важливого питання методики – «Чи вважаєте Ви себе людиною, котра широко вірить?» з іншими твердженнями, встановлені у підгрупах осіб із найвищим та найнижчим рівнями релігійної активності, наведені у табл. 1:

Таблиця 1

Кореляції між окремими пунктами «Тесту індивідуальної релігійності»

Чи вважаєте Ви себе людиною, котра широко вірить?		
	Найвищий рівень релігійної активності	Найнижчий рівень релігійної активності
1.	Звертаюся з молитвою до Бога для допомоги у важливих справах або у випадку хвороби близьких ($r = 0,24$)	Віра дає мені відповідь на основні питання, що хвилюють мене ($r = 0,34$)
2.	Віра дає мені відповідь на основні питання, що хвилюють мене ($r = 0,22$)	Вважаю, що релігія є кращою втіхою для звичайної людини в її горі та бідах ($r = 0,27$)
3.	Відчуваю внутрішню потребу відвідувати церкву ($r = 0,22$)	Вважаю, що можна здолати розходження науки та релігії ($r = 0,23$)
4.	Ношу хрестик ($r = 0,21$)	Можу керуватися у своєму житті рядками з Євангелія: «Любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто проклинає вас, і моліться за тих, хто ображає вас» ($r = 0,22$)
5.	Можу керуватися у своєму житті рядками з Євангелія: «Любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто проклинає вас, і моліться за тих, хто ображає вас» ($r = 0,20$)	<i>У мене з'являється думка про можливу невдачу, коли чорна кицька перебігає мені дорогу ($r = -0,25$)</i>
6.	Шукаю підтримки у вищих сил за допомогою молитов ($r = 0,19$)	<i>У мене вдома є ікони ($r = -0,25$)</i>
7.	Сподіваюся на вищу справедливість, коли добро буде винагороджене, а зло покаране ($r = 0,19$)	<i>Сподіваюся на вищу справедливість, коли добро буде винагороджене, а зло покаране ($r = -0,18$).</i>

Висновки. Отже, релігійність – це якість ціннісно-сислової природи, яка дає потенційну змогу гармонійно поєднувати індивідуальні та соціальні виміри життєдіяльності особистості як цілісності. За результатами емпіричного дослідження констатуємо, що існують індивідуальні відмінності в осмисленні релігійності, пов’язані з рівнем релігійної активності. Зокрема, якщо для осіб із найвищим таким рівнем релігійність передбачає внутрішню потребу дотримуватися Євангельських Заповідей та відвідувати храм, то для суб’єктів із найнижчим рівнем – асоціюється з надприродними телепатичними здатностями, що можуть проявлятися у певних складних життєвих ситуаціях.

Література:

1. Пивоварова Н. П. Неоднозначність операціоналізації поняття «релігійність» як одна з проблем соціології релігії. *Грані*. 2014, № 3(107). С. 140–144.
2. Свідерська Г. М. Релігійність як соціально-психологічний чинник особистісного становлення дівчат і хлопців студентського віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017, Вип. 4, Т. 1. С. 84–90.
3. Чумакова Д. М. Психология религиозности личности: учебное пособие. Курган: Изд-во Курганского гос. ун-та, 2015. 84 с.
4. Якуніна К. Релігійність як форма буття релігії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Історичне релігієзнавство. 2009, Вип. 1. С. 268–276.

Кікінежді Оксана Михайлівна

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка,
д. психол. наук,
професор-завідувач кафедри психології

ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД У СТАНОВЛЕННІ ЕґАЛІТАРНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Постановка проблеми. Сучасна психологія у контексті «генези здійснення особистості» (С. Максименко) акцентує увагу на розвитку індивіда в системі процесів самопобудови та самоздійснення, гармонізації його внутрішнього світу із зовнішнім в умовах соціокультурної різноманітності, що спричинено глобалізаційними тенденціями. Видатний український психолог Г. Костюк свого часу зазначав: «Правдиве мистецтво виховання виявляється там, де воно опирається на прояви «саморуху», ініціативи, самостійності, творчої активності в житті особистості, яка розвивається, її викликає і спрямовує у відповідності з метою суспільства, яке готує свою зміну» (Костюк, 1989: 136).

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ КООРДИНАТИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

ГЕЙКО Є. В. ЦІЛІСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У КОНЦЕПЦІЇ АКТИВАЦІЇ СВІДОМОСТІ	3
ТУРБАН В. В. СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОСОБИСТІТЬ» В УКРАЇНСЬКІЙ ПСИХОЛОГІЇ: СУЧАСНІ ТРАКТУВАННЯ	6
САВЕЛЮК Н. М. РЕЛІГІЙНІСТЬ ЯК ЯКІСТЬ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО І СОЦІАЛЬНОГО В ЦІЛІСНІЙ ОСОБИСТОСТІ	9
КІКІНЕЖДІ О. М. ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД У СТАНОВЛЕННІ ЕГАЛІТАРНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ	12
KARPENKO Z. AXIOLOGICAL PERSONOLOGY: A MODERN VERSION OF THE HOLISTIC STUDY OF PERSONALITY	15
МІНЕНКО О. О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОКОЛІННЯ Z	17
МАМЧУР І. В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІДЕОЛОГІЇ ЧАЙЛД-ФРІ НА ТРАДИЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ СІМ'Ї	20
KOVALCHUK A. A. ADAPTIBILITY AS AN INDICATOR OF PROFESSIONAL ESTABLISHMENT OF FOREIGN STUDENTS IN UKRAINIAN EDUCATIONAL ENVIRONMENT	23
ПОКЛАД І. М. РОЗВИТОК Й ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДОБУТКІВ ВІДЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ	24

РОЗДІЛ II. ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-ГУМАНІСТИЧНА РЕФЛЕКСІЯ ПРОБЛЕМ БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ В СВІТІ

БУГАЙОВА Н. М. ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СИНТЕЗОВАНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	27
КІЗЬ О. Б. РИЗИКИ ҐЕНДЕРНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ЕГАЛІТАРНОЇ ОСОБИСТОСТІ	34
ГРУЦЬ Г. М. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ	38
ЗЕЛІНСЬКА Я. Ц. УМОВИ ТА ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	41
ГОРСЬКА Г. О. ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	44
МЕЛЬНИЧУК І. Я. АТРИБУТИ ДУХОВНОЇ КРИЗИ ОСОБИСТОСТІ	47
БЛИЗНЮКОВА О. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДУХОВНОСТІ У ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ	49
СКАЛЬСКА Л. О., ГОРБАЧОВ В. О. ВНУТРІШНЯ КАРТИНА АГРЕСІЇ У ДИТИНИ	52
БЕРЕЗІНА О. О. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЛЮДИНИ ДО ПЕРІОДУ ПІЗНЬОЇ ДОРОСЛОСТІ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ	54

РОЗДІЛ ІІІ. СУБ'ЄКТНІ ВИМІРИ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОЦЕСУ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

57

ГАЛУШКО Л.Я. МОЖЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ В ЄДНОСТІ З ПСИХОКОРЕКЦІЄЮ У МОТИВАЦІЙНО-ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ

ОРАП М.О., ПУРШЕГА О.М. ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ ТА СТВОРЕННЯ ПРОГРАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

РЕЗНІЧЕНКО О.О. СТРАХИ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ: АНАЛІЗ СТАТЕВИХ ВІДМІННОСТЕЙ ТА ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

КАЛЬБА Я.Є. ТРАВМА РОЗВИТКУ: СТРАТЕГІЇ РОБОТИ В КЛІНІЧНІЙ ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ

КАЛАШНИКОВА Л.В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

ЗАГАРІЙЧУК М.А. ПРАКТИЧНІ СКЛАДОВІ ДОСЯГНЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЦІЛІСНОСТІ У РАМКАХ БАЛАНСНОЇ МОДЕЛІ Н.ПЕЗЕШКІАНА

БІЛІНСЬКА І.П. ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ПСИХІКУ СУБ'ЄКТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ФЕДОРЕНКО О.О. СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ

РОДЧЕНКОВА І.В. ЦІЛІСНІСТЬ ТЕРАПЕВТА ЯК ЧИННИК РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсет. Цифровий друк.
Ум. др. арк. 4,4. Тираж 100.

---

*ВІДДРУКОВАНО: ФОП Піскова М.А.
м. Кропивницький, вул. Тараса Карпи, 17–11.
СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
№ 24440000000027816 від 18.08.2016.*